

Tomáš Nezbeda
Hledání místa člověka v kosmu
u Emanuela Rádla a Milana Machovce
Posudek vedoucího práce

Bakalářská práce Tomáše Nezbedy otevírá pro čtenáře opomínaný obzor české filosofie, jejíž problémy se neodvozují z textů starších filosofů, nýbrž z bezprostředně prožívaní skutečnosti, jak všelidské, tak hmatatelně české. Česká filosofie, poukazuje Nezbeda, je výrazně *praktická filosofie*, a cituje Masaryka jako prototyp tohoto filosofování. Výslovně se text věnuje filosofickému pohledu na lidskou situaci v textech Emanuela Rádla a Milana Machovce, avšak v pozadí vždy stojí nejmenovaný třetí, T.G. Masaryk, který nastavil problematiku na celé století. Na otázku o *terbium comparationis*, jak ji Patočka formuloval na počátku své studie krize u Masaryka a Husserla, je odpovědí Masaryk: studie porovnává velmi odlišné způsoby, jimiž tito autoři rozvíjejí masarykovskou problematiku krize moderního člověka.

Nezbeda ve své úvodní kapitole vyzdvihuje tři sdílené masarykovské prvky, společné oběma myslitelům. Jedním je typicky masarykovské vědomí *krizovosti* v chápání moderní doby. K tomu Nezbeda přiřazuje společný prvek kritického myšlení a prvek odpovědnosti: filosofie svým tázáním vytváří prostor svobody, tou se odpovědnost přesouvá z přírodní nutnosti na lidskou svobodu. Jejich filosofování proto vyznívá jako činné, praktické. To sdílejí oba zkoumaní autoři, avšak liší se ve své odpovědi na tuto výzvu. Anticipando, autor nastiňuje rozdíly. Rádlovo myšlení vnímá skutečnost teleologicky. V životě vidí řád i cíl, takže můžeme hovořit o lidské přirozenosti. Zásadně příčinou krize tu je odklon od přirozenosti, strategie Rádlova myšlení je strategie návratu k ní. Machovec kolem sebe vidí nahodilý svět, který nemůže poskytnout morální ukazatele svou přirozeností. Teprve člověk, přirozeně tupý, leč ne bezmocný, přičítá životu smysl a morální orientaci.

Na tuto předběžnou kapitolu navazuje Nezbeda zkoumáním Rádlova myšlení. Nevychází z jedné práce: na rozdíl od mnoha komentátorů prokazuje dobrou znalost Rádlova poválečného díla ve vší jeho různorodosti, a vyzdvihuje jeho společné prvky. K těm patří zásadní orientace k budoucnosti. Rádl nechápe filosofii jako zapříčiněnou předchozím myšlením, nýbrž především jako zaměřenou k budoucím řešením přítomné problematiky. Právě proto vidí Rádl kořen krizovosti v mechanizaci života, kterou přičítá pozitivismu (ve svém svérázném pojetí). Nezbeda zkoumá u Rádla kantovský prvek usilovného vydělení rozumové svobody z přirozené nutnosti, aniž by se zmínil, že jde o výrazně kantovský postoj.

To zaráží, avšak má i svou kladnou stránku. Nezbeda neodbude otázku poukazem na Kanta, nýbrž zkoumá ji u Rádla jasně a pečlivě, jako něco nového. Možná je pro bakalářské práce obecně záhodné vyhnout se kráceným historickým odkazům a zkoumat každý problém (jako) *de novo*.

Poněkud nepřesvědčivě vyznívá jen Nezbedův výklad úlohy křesťanství u Rádla. Čtenář se těžko brání dojmu, že Nezbeda sice Rádla četl se svou obvyklou svědomitostí a důkladností, avšak že sám má pro náboženský rozměr prožívané skutečnosti pramálo porozumění. Pečlivě předkládá teoretická tvrzení, avšak – na rozdíl od všech ostatních námětů – čtenář nemá pocit, že za slovy stojí prožitek.

Zato silný dojem jsem si odnesl z Nezbedova zkoumání místa *Útěchy z filosofie* v Rádlově myšlení. Nezbeda si je jasně vědom rozporu mezi masarykovským pojetím filosofie v Rádlově předchozích pracích až klerikálně temnou *Útěchou*, ve které Rádl schvaluje i upalování kacířů, kteří svými názory vybočili ze společenského konsensu. Pečlivě zkoumá Rádlovy starší práce a upozorňuje na prvky, které naznačují zásadně tradicionalistický prvek v Rádlově myšlení [46] a předkládá hypotézu o tom, jak dopad dobových událostí mohl posunout Rádla z osvícenského moralismu starších prací ke křečovitému konservatismu *Útěchy*. Bez ohledu na souhlas či nesouhlas považuji tuto část za čistou filosofickou práci.

Nezbedova třetí kapitola, věnovaná rozboru Machovcova myšlení, vykazuje stejné znaky. Nezbeda prokazuje širokou znalost Machovcova mnohotvárného díla a sleduje v něm společné náměty. Zase rozebírá existencialistické náměty, ne odkazem na existencialismus, nýbrž pečlivým rozbořem žití a myšlení, které vedou mluvčího k zaujetí daného postoje. To zas považuji za příklad čisté filosofické práce – ne nálepkování, ne škatulkování, ale pečlivé znovuprožívání motivací té či oné teze, ať je to Kant nebo Sartre.

Nezbeda rozvíjí Machovcovy ústřední teze. Začíná vědomím nahodilosti kosmu a osamělosti člověka. Podle Machovce člověka neurčují jeho nutnosti, nýbrž jeho *možnosti*: může a musí volit. Svoboda tu je základním určením lidství: člověk je tím, že jedná. Z toho vychází i Machovcova diagnóza krize: davový člověk přestává jednat. Zvlášť zajímavý je Machovcův motiv *spolu-práce*, vědomí druhého. Machovcův člověk překonává svou samotu ne začleněním v davu, nýbrž příklonem k bližnímu ve společném díle. Nezbeda si všímá Machovcova masarykovského závěru: smysl je v drobné práci, v lásce k bližnímu (68) – a nespokojí se s odkazem k Masarykovi, nýbrž rozbírá důvody pro tento závěr.

Závěrečná čtvrtá kapitola je pro autora nejobtížnější – a také nejprínosnější. Autor tu zjevně zápasí s pokušením odbýt námět celkového pohledu na místo Rádla a Machovce

v tradici masarykovské praktické filosofie výčtem tvrzení – Rádl říká to, Machovec říká ono. Přesto pokušení odolává a předkládá systematický pohled spletnost i smysl svérázného českého myšlení, oné *praktické filosofie*, kterou můžeme považovat za Masarykův odkaz.

Tato bakalářská práce představuje závěr dlouhého putování. V první verzi, skoro před rokem, představovala prvoplánové porovnání výroků ve dvou textech. Od té doby rostla spirálovitě čím dál tím vyspělejší a usilovnou prací. Kandidát se seznamoval širokým okruhem prací obou autorů a zároveň nacházel stále přesnější a jasnější strukturu smyslu jejich práce. Práce prošla čtvrtým celkovým přepracováním. Navzdory mým stále dalším požadavkům, které si nakonec vynutili odložení předložení práce o semestr, kandidát se znovu a znovu vrhl do další práce s vervou a prohlubujícím porozumění.

Výsledek jeho úsilí považuji za práci, která plně odpovídá požadavkům bakalářského studia. Jistě, pokud by Nezbeda přepracoval tento námět jako práci diplomovou, potřeboval by ji zasadit do širšího filosofického rámce. Toto však je práce bakalářská, a i tak jí Nezbeda poskytuje svým vrstevníkům to, co Pavel Tigrid kdysi označil jako *průvodce inteligentní ženy po vlastní minulosti*.

Hodnotím tuto práci jako

výbornou

a doporučuji ji jako základ ústní obhajoby a spolu s ní jako částečné splnění požadavků pro hodnost bakaláře v oboru filosofie.

erazim kohák

professor emerituj FF UK

V Praze 1. 2. 2007